

Višnja Rogošić

Showcase na njujorški način

Uz festival Under the Radar, New York, 5.-16.1.2011.

Prije sedam godina Mark Russell, umjetnički direktor Performance Space 122 u njujorškome East Villageu, napustio je to utjecajno mjesto ključnoga promotora izvedbene off-off scene u jednom od njenih legendarnih prostora, na kojem je bio od 1983. godine. Rekapitulirajući dvije značajne dekade (u razgovoru s Beth Kurkijan i Richardom Schechnrom),¹ Russell je kao jedan od razloga odlaska naveo postupni pomak P.S. 122 od fleksibilnoga *underground* mjesta koje je program prilagođavalo nadolazećim umjetnicima i projektima, do programski rigidnije "institucije" koja ne može jednako brzo odraziti vitalnost scene. Umjesto borbe s vjetrovačama subverzivnu preispitivačku energiju uložio je u više novih projekata, a prije svega festival suvremene izvedbe Under the Radar u potrazi za "novim kazalištem širom svijeta". Kao zbivanje koje se izgradilo u funkciji *showcasea* tijekom konferencije The Association of Performing Arts Presenters, čiji mnogi članovi dolaze u New York kako bi otkrili svježu izvedbenu krv za sljedeću sezonu, Under the Radar pruža umjetnicima javno prezentacijsko okruženje i potencijalno donosi neko buduće gostovanje. U drugom planu, nudi dvodnevi profesionalni simpozij namijenjen presenterima i producentima, dok gledateljstvo ima priliku posjetiti događaj manje uobičajenoga profila. Naime, prkoseći dinamici

Under the Radar je osmišljen po uzoru na izvedbena zbivanja u manjim gradovima i filmske festivale kod kojih publika ne dolazi samo na jednu ciljanu produkciju nego na neki način živi s festivalom tijekom njegova trajanja.

života megalopolisa, Under the Radar je osmišljen po uzoru na izvedbena zbivanja u manjim gradovima i filmske festivale kod kojih publika ne dolazi samo na jednu ciljanu produkciju nego na neki način živi s festivalom tijekom njegova trajanja. Stoga program obilježava velika gustoća izvedbi (većina se održava više od sedam puta) i pristupačna cijena ulaznica uz slobodan izbor mjesta za sjedenje čemu se već nakon prve godine održavanja pridružila i centralna pozicioniranost festivala. Od 2006. godine Under the Radar se iz brukskoga umjetničkoga centra St. Ann's Warehouse premjestio u centar *downtowna* na pozornice The Public Theatera, gdje se i ove godine tijekom dva tjedna trajanja festivala prikazala većina od osamnaest izvedbi.

Programska politika festivala velikim je dijelom i nastavak Russellova prethodnoga djelovanja te afirmira malo poznate izvedbene novosti. Primjerice, iskoristivši svoju bogatu izborničku pretpovijest, program prvoga izdanja Under the Radar sastavio je uglavnom od umjetnika s kojima je i prije želio surađivati, ali se njihov rad nije uklapao u format P.S. 122. S druge strane, djelovanje festivala podignuto je na regionalnu razinu jer je program, što je javno-

Vision Disturbance, fotografije: Michael Schmelling

sti manje vidljivo, ujedno namijenjen drugim promotorima suvremene izvedbe. Ostaje pitanje: što da s njim radi obična publika? Izbornički uvodnik dosljedno podržava prvobitnu pionirsku, ali i trendsetersku intenciju, niti ne pokušavajući smisliti zajednički nazivnik množini projekata te implicirajući kako je novost *showcasea* više vremenske, a manje poetičke prirode. Tako program supostavlja konvencionalnu fikcionalnu izvedbu i realističnu psihološku glumu izvođenju sebe, dokumentarni film lutkarskoj predstavi, plesno kazalište ritmičkoj naraciji. Štoviše, posjetiteljima se preporučuje "stvaranje njihova vlastita festivala", rizik u biranju predstava te recepcija na razini čitavoga događanja, a ne njegova pojedina elementa. Osvrt koji slijedi je, dakle, izbor iz nečijega izbora, što umjetničkoga direktora ugodno oslobađa dijela izborničke odgovornosti, a recipijentu pruža utješnu količinu prividne kontrole nad konzumacijom kazališne ponude.

U prvom redu, ovogodišnji Under the Radar podržao je "vlastita" imena – umjetnike čije je karijere festival ili sam

Russell pomogao izgraditi. Među najpoznatijima je svakako Richard Maxwell koji je već od kraja 1990-ih postao stalni gost P.S. 122 i u tom prostoru predstavio više projekata, poput nagradene predstave *House* (1998) te *Showy Lady Slipper* (1999). U program Under the Radar uvrštena je recentna predstava njegove trupe New York City Players *Vision Disturbance* prema tekstu Christine Masciotti, kojom Maxwell kao redatelj kroz posve jednostavnu ljubavnu priču liječnika okulista i pacijentice imigrante nastavlja prepoznatljivo istraživati minimalne uvjete dramskoga kazališta. Dramatičnost blijedi jednako iz teksta kao i iz glumačke izvedbe lišene egzaltacije i fizički posve rezervirane, a sa scene su u većem dijelu predstave uklonjeni rekviziti i scenografija te publici ostaju čiste indikacije. Ta razvidnost radnje, ritma, zvuka i značenja izgovorenoga ujedno je i priznanje njihove artificialnosti te se proteže i na organizaciju izvedbenoga prostora postavljajući gledatelje na scenu i izlažući im postepeno čitav auditorij. Iako nije riječ o novosti nego o poetičkoj dosljednosti i potvrdi karakterističnoga Maxwellova pristupa glumi i režiji s emocionalnom suzdržanošću, distancom i općom scenskom redukcijom u prvome planu, rijetkost te estetike na američkim pozornicama i njena zaokruženost dovoljan su razlog da ga Hrvatska publika upozna i izvan Eurokazova programa video projekcija.

Drugo i novije lokalno ime često prisutno u programu Under the Radar jest izuzetno lucidni izvođač Reggie Watts koji se, nakon nastupa 2008. i 2009. godine s predstavama *Disinformation* i *Transition*, po treći put vratio na festivalsku scenu. Iako je žanrovski hibrid dokumentarnoga filma (projiciranoga na transparentno platno na prednjem rubu scene) i solo naracije (osvijetljenih izvođača iza platna) pod imenom *Dutch A/V* realizirao sa stalnim koautorom Tommyjem Smithom, Watts je ostao neupitna zvijezda nastupa na pozornici kazališta LaMaMa te potvrdio reputaciju uspješnoga izvođača *stand-up* komedije koji svoj glazbeni i komičarski talent povremeno pretače u eksperimentalno kazalište. Projekt se, naime, temeljio na lutanju trojice suradnika Nizozemskom s naočalama kojima bilježe zvuk i sliku (kasnije prikazanu u trokanalnoj projekciji te komentiranu uživo tijekom predstave) i nažalost se pokazao daleko intrigantnijim kao nečije iskustvo nego kao umjetnički rad, pa ga je samo impresivni Wattsov talent komentatora/improvizatora izdvojio iz potpunoga prosjeka. Međutim, s obzirom na čestu komercijalizaciju i nemaštovitost *stand-up* komedije te eksper-

Reggie Watts, fotografija: Noah Kalina

mentatorsku upornost dvojca, koju pokazuju i njihovi drugi aktualni projekti poput "nadrealnoga" zvučnoga projekta *Radioplay* izvedenoga u mraku, Watts i Smith tvore pažnje vrijedan "brend".

Posebnu kategoriju starih znanaca zauzela je skupina *Universes* iz njujorškoga Bronxa čiji su nastupi u P.S.122 krajem 1990-ih potaknuli okupljanje publike različitih profila iz različitih gradskih okruga. Under the Radar oplemili su predstavom *Ameriville* gdje su prepoznatljivo iskoristili naslijeđe hip-hopa, jazza i bluesa ispreplećući slojeve melodije, ritma proizvedenoga energičnim koracima i udaranjem po stolovima i stolicama te pjevanja i deklamacije. Neodlučni bi li se bavili posljedicama uragana Katrina, koji je 2005. godine gotovo uništio New Orleans, ili nizom sveprisutnih američkih katastrofa poput zagađene vode, beskućnika i mladih ljudi koji umiru u okršajima vatrenim oružjem, *Ameriville* nisu uspjeli učiniti dramaturški privlačnom. No, ako je taj nedostatak moguće kompenzirati strasvenom izvedbom, pokazali su rijetku izvođačku snagu i samokontrolu kojima su brzi tempo i upe-

čatljivost izvedbe održali na istoj razini tijekom dugih devedeset minuta.

Uz afirmaciju kvalitetne ili barem poznate alternative festival je ponudio i nekoliko neodređenih programskih niti, a među njima je gotovo standardni par činila ona socio-politička kakvom se bavio *Ameriville* te njoj suprotstavljena tema izvedbene meditacije nad intimnim individualnim odnosima. U prvoj kategoriji prilično se razočaravajućom pokazala predstava *Living in Exile* koju je kao suvremenu mini verziju Ilijade za samo troje izvođača i šesnaest gledatelja napisao Jon Lipsky, a režirao Christopher McElroen. Scenska su rješenja, poput izvedbenoga okruženja dnevne sobe prosječnoga njujorškoga stana, bila nedojmljiva, a naglašavanje intimne situacije kroz interakciju s publikom (nuđenje grožđa, vina, rekvizita koje je potrebno dodati glavnom glumcu, slušalica koje je potrebno staviti u uho ili kamera kojima se može snimati ono što se želi) slabo opravdano i neučinkovito. Svemu tome moglo se dodati i teatralno i patronizirajuće glumačko utjelovljenje protagonista zbog kojega je njujorška Ilijada ponajviše nalikovala izvođačevu *ego-tripu* o čijoj se metaforičkoj relaciji s osnovnom linijom priče također može razmisliti. Dojam "kategorije", ako ju se na taj način može izdvojiti, djelomično je popravio nastup čileanskoga Teatro en el Blanco s dramom Guillerma Calderóna *Diciembre* o fikcionalnoj ratnoj budućnosti Čilea iz 2014. godine. Uokvirena u psihološku realističnu glumu ratna se priča o sukobu zemlje sa susjednim Peruuom događala u pozadini božićnoga obiteljskoga stola za kojim su pojedini članovi obitelji predstavljali svojevr-sne analogije sukobljenih strana. S kvalitetnom, ali ne posebno zamjetljivom glumačkom izvedbom, relativno zanimljivim tekstom i jednostavnim uprizorenjem *Diciembre* nije razočarala svoju publiku, ali je zbog uobičajenosti ušla upravo među one predstave koje velegradski radar teško može uhvatiti.

Daleko dojmljiviju izvedbenu atmosferu ostvarila je intimnija tematska linija predstavama među kojima bih izdvojila *Correspondances* dviju afričkih izvođačica Kettly Noël i Nelisiwe Xaba. Govoreći o traženju, približavanju, suočavanju, sukobljavanju i miranju s drugim publiku je priuštila izvrsni primjer suvremenoga plesnoga kazališta bogatoga finim nepredvidivostima, vizualno i taktično primamljivim rješenjima, iskrenom komunikacijom izvođačica te duhovitom intuicijom. Pri tome je, poput pravoga gostujućega iznenađenja malih festivala s manje slavnim produkcija-

ma, u isto pletivo vrlo osviješteno i nekonvencionalno uplela žensko suparništvo i suradništvo, odnos anglofonije i frankofonije, rastrzanost između privatnih i profesionalnih života te krajnji užitek u sebi.

Gledatelji željni novoga moraju biti spremni na promašaj ili nedomišljenost eksperimenta, iako je ponekad teško na temelju samo jednoga viđenoga projekta i bez uvida u cjelinu stvaranja skupine razlučiti izvedbenu sirovost, nepučenost i niskobudžetne produkcijske uvjete od puke nemaštovitosti i beskrajnoga ponavljanja već iscrpljenih mogućnosti. Na jednom kraju ove misli sasvim je sigurno kanadski duo 2boys.tv koji je pedesetminutnom predstavom *Phobophilia* odlučio ispričati nadrealnu krimi-priču s fragmentima ispitivanja, potrage i bježanja u intimnoj atmosferi mini-gledališta sa samo dvadesetčetiri člana publike. Istražujući lutkarske potencijale velike višeslojne slikovnice na granici između mračnoga kazališta i kazališta sjena predstava je demonstrirala tehničku dovitljivost autora, ali i niz posve dekorativnih elemenata (poput uvođenja publike vezanih očiju u gledalište) i općenitu dramaturšku zakržljalost. Na drugom je kraju hrvatskoj publici poznata, a na sceni skupno izmišljena kazališta afirmirana britansko-njemačka skupina Gob Squad koja je predstavila svojevrsno obnovljeno snimanje niza filmova A. Warhola poput *Kiss*, *Eat* ili *Sleep* umetnutih u rekonstrukcijski okvir filma istoga autora *Kitchen*. *Gob Squad's Kitchen (You've Never Had It So Good)* Warholovoj popularizaciji svakodnevice dodaje upitnik kojim provjerava njezinu autentičnost što predstavu na razini ideje čini vrlo zanimljivom, a varijacije istoga pitanja postavljaju se i uz izvođače, koje tijekom velikoga dijela izvedbe zamjenjuju članovi publike predstavljajući njih kako predstavljaju sebe. Sam projekt, međutim, ne odlazi puno dalje od postavljanja zabavne sheme nedogađanja, povremenih površnih dosjetki i pokušaja da se iz nekoliko trenutaka nelagodje i neizvjesnosti iscjedi što više prisutnosti.

Devetoga dana festivala 13. siječnja 2011. godine umrla je Ellen Stewart, osnivačica kazališta LaMaMa ETC i jedna od posljednjih legendi *off-off-broadwayskoga* pokreta koja je do kraja života ostala aktivna i relevantna zastupnica alternativne scene. Teško je bilo othrvati se metaforici zvonca kojim je Stewart nekada najavljivala vlastite programe i čijom joj je zvonjavom odana počast. Kako ostati dostojan naslijeđa njujorške eksperimentalne scene? Obraniti se od pritiska zadaće pokretača trendova unutar grada čiji trendovi odjekuju svijetom? Zadržati "sljedbeni-

ke"? Je li to uopće moguće u deziluzionirano sadašnjici grada gdje kompetitivnost kulturnoga tržišta ne dozvoljava propuste? Festivalskim dilemama možda najrodniji umjetnički projekt pod imenom *The Walk Across America for Mother Earth*, koji su u suradnji ostvarili Taylor Mac i skupina The Talking Band, progovorio je upravo o tom odnosu s bremenom prošlosti i na neki način problematizirao pozadinu programske politike festivala.

Izbornički uvodnik dosljedno podržava prvobitnu pionirsku, ali i "trendsetersku" intenciju, niti ne pokušavajući smisliti zajednički nazivnik množini projekata te implicirajući kako je novost showcasea više vremenske, a manje poetičke prirode.

Predstava u čijem je temelju podatak o Macovu davnome devetomjesečnom protestnom hodu za spas Zemlje preko čitavoga SAD-a, a u društvu mješovite skupine aktivista, ispričala je autobiografsku priču kroz groteskno iskrivljenje likova, ideala i sadašnjice. Identiteti političkih aktivista, ostarjelih hipija, anarhista, lezbijškoga para i radikalnih homoseksualaca zajedno s parolama, motivima i utopijskom vizijom zajednice nemilosrdno su dekonstruirani u ironičnoj slici cirkuske spektakularnosti kojom je odjekivala Macova estetika i kolektivna igra ansambla. Tekst je, naime, napisao sam Mac, njujorški pisac, kantautor i atipična *drag queen*, režirao jedan od ključnih članova skupina Open Theatre i Winter Project Paul Zimet, a činjenica da je to suočavanje s prošlošću u ime oslobađanja budućnosti, uprizorio izvedbeni kolektiv The Talking Band kojega je nakon razilaženja Open Theatre 1974. godine osnovala skupina njegovih glumaca, ponudila je dodatnu razinu vjerodostojnosti, iskrenosti i izvornosti u postavljanju pitanja o snazi zajednice, vrijednosti cilja, vjerovanju u uspjeh i pronalaznju smisla. Karikaturnosti i ironiji usprkos predstava je u publiku utisnula prije svega optimizam i upornost nudeći cikličnu shemu razvoja ideja i osobnih opredjeljenja u kojoj je kraj uvijek početak. Ima li boljega načina da se zaokruži osobna verzija festivala eksperimentalnoga kazališta?

¹ Usp. Kurkijan, Beth: *Causing More Trouble Over There*. Mark Russell on P.S. 122, TDR: The Drama Review, No. 51, Vol. 3, Fall 2007, str. 46-76.